בס"ד

מים חיים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

גליון 293 — חידודי שמעתתא (ז) — "ובלכתך בדרך" — אב תשע"ו

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א — רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שאלות וחידודים לימי הנופש, שאפשר לקיים בהם "ודברת בם... ובלכתך בדרך..."

שבת

א. איזה מעשה אם עושהו בחול הוא איסור דרבנן, ואם עושהו בשבת הוא איסור תורה? (ג' תשובות)

ב. איך יתכן אדם שעושה קידוש ומותר לו לכתחילה לשתות פחות מכשיעור 'מלוא לוגמיו'?

ג. איך יתכן שעשה קידוש ולא שתה כלל מאותה הכוס של הקידוש, ובכל זאת יצא?

ד. אחד בא ביום ראשון, ואמר שעדיין לא עשה הבדלה לאחר שבת, ואומרים לו שהוא פטור מלעשות הבדלה (והוא לא חולה ולא אונן), הכיצד?

ה. איך יתכן שהתפלל תפילת חול בשבת ויצא ידי חובתו (בלי שהזכיר של שבת)?

ו. מתי אדם מברך ברכת המזון בשבת ואומרים לו שלא יאמר "רצה"?

ראש חודש

א. איך יתכן שעומד להתפלל שמו"ע בראש חודש ואומרים לו שלא יאמר "יעלה ויבוא"?

פסח

א. "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", כדי שישאר טעם המצה בפיו, היכן מצאנו לגבי שאר ימות השנה שיש ג"כ ענין שישאר טעם הלחם או המצה בפיו?

ב. ב' אנשים אכלו אותו שיעור כזית מצה ובלעו אותו שיעור, זה יצא וזה לא יצא, (שניהם גדולים, ואכלו כזית של היתר וללא גזל וכד'), הכיצד?

תשעה באב

א. מתי אומרים "נחם" גם בי' באב (לא בתשעה באב נדחה)?

ראש השנה

א. איזה מילים בפסוקי דזמרה יש חילוק בין נוסח אשכנז ונוסח ספרד, ובראש השנה וביוה"כ משנים ואומרים כולם כמו נוסח ספרד?

סוכות

א. איזו מצוות הקשורות לחג הסוכות אע"פ שהזמן גרמא, נשים חייבות? (ב' תשובות)

ב. סוכה תחת סוכה התחתונה פסולה, איך יכול להיות שראובן יושב בסוכה למעלה בכשרות, ולגבי שמעון העליונה היא פסולה ולכן יכול לישב בסוכה התחתונה? (לא להלכה)

ג. אתרוג מסוים, אם נוטלו בעיר אחת יוצא בו ואם הוא נוטל אותו אתרוג מחוץ לעיר לא יצא בו?

ד. איך יתכן אתרוג שהיה כשר ביום הראשון ונפסל מאליו בשאר הימים?

ה. פעם בשבע שנים יש מצות "הקהל", בחג הסוכות במוצאי שמיטה, איך יכול להיות שיצטרכו לחכות שמונה שנים עד ה"הקהל" הבא?

חנוכה

א. כל השמנים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה (שו"ע ס' תרע"ג א'), איזה שמן כשר לשבת ופסול לחנוכה? (ב' תשובות)

ב. באיזה אופן מי ששכח "על הנסים" בשמו"ע חייב לחזור ולהתפלל?

ג. איזה לילה של חנוכה אף פעם לא חל בשבת?

פורים

א. איזו הלכה מהלכות פורים תתבטל כשיבוא אליהו הנביא בב"א?

ב. איזה חומרא יש לענין צירוף לעשרה בקריאת המגילה יותר מלענין דבר שבקדושה?

ג. איך יתכן שאם קורא מגילה בעצמו-יצא, אבל אם מבקש מאחר (בר חיובא) להוציאו-לא יצא? (ב' תשובות)

ד. בליל הסדר עושים דברים 'כדי שישאלו התינוקות', איזה דברים עושים בפורים 'כדי שישאלו התינוקות'?

ברכות

א. איזה ברכה מתחילה ב"ברוך" ומסתיימת ב"ברוך", וסיום הברכה ארוך יותר מכל אמצע הברכה?

ב. איך יתכן שיברך חמש או שש ברכות בברכת המזון?

ג. איך יתכן שצריך לברך "שהכל" ו"בורא נפשות" ברצף בלי לאכול משהו ביניהם (לא להלכה)?

ד. איזה שתי ברכות אם אומרים אותן לבד נחשבות ל'ברכה לבטלה', ואם אומרים אותן ביחד עם פרק תהילים, שתיהן אינן 'ברכה לבטלה'? (ב' תשובות)

ה. מתי צריך לברך "שהכל" על כוס יין?

ו. שני מיני אוכלים, ומברכים על כל אחד מהם "שהכל נהיה בדברו", ואם מערבבים אותם ברכתם "מזונות"?

ז. היה בקבוק יין על השולחן ובירך "בורא פרי בגפן" ושתה, כעת אם ימשיך לשתות יין כהרגלו צריך לברך, ואם ימשיך לשתות יין בכוונה אחרת, אין צריך לברך עליו, הכיצד?

ח. מתי איטר יד צריך בשעת הברכה להחזיק את הכוס ביד שמאל, ובשעת השתייה צריך להחזיק ביד ימין?

תפילה

א. מתי אונן מצטרף למנין ומתי לא מצטרף למנין?

ב. שני אנשים מתפללים שחרית ביחד באותו מנין, אחד יצא ק"ש וברכותיה, והשני לא יצא אפילו בדיעבד, וחייב לחזור ולברך (שניהם בריאים, נקיים, ושניהם מניחים תפילין).

ג. איך יכול להיות ששני אנשים אומרים קריאת שמע ביחד, אחד יוצא מצות ק"ש של ערבית והשני יוצא מצות ק"ש של שחרית?

ד. אם הכריזו "מוריד הגשם" ואחד השומעים שכח, (וגם לא אמר "מוריד הטל"), חוזר ומתפלל (אפילו ביום שהכריזו). מתי אפילו אם הכריזו "מוריד הגשם" אינו חוזר ומתפלל?

ה. מתי צריך לומר חלקים מהתפילה בניגון של לימוד תורה?

ו. באיזה אופן צריך אדם להתפלל ב' תפילות של חובה בזה אחר זה, ויתנה בשתיהן או חיוב לזה או חיוב לזה (ולא נדבה)?

ז. בדרך כלל תפילת תשלומין צריך להתפלל מיד לאחר תפילת החיוב (משנ"ב ס' ק"ח ס"ק ט"ו), מתי הדין שלכתחילה לא יהיו ביחד, אלא יתפלל משהו אחר בין תפילת החיוב לתפילת תשלומין?

ח. מתי מותר לענות אמן אפילו באמצע שמונה עשרה? (ב' אופנים)

ט. באיזה אופן אם כהן אחד עלה לדוכן לנשיאת כפיים, צריכים שאר כל הכהנים לצאת מבית הכנסת ולא לעלות לדוכן?

י. מתי מתפללים: א. שחרית ומוסף בלי הלל?
ב. שחרית ומוסף עם הלל?
ג. שחרית והלל בלי מוסף?
ד. מוסף בלי שחרית והלל?

ציצית

א. למי אסור ללבוש טלית קטן אפילו שאין בו כלאיים?

תפילין

א. באיזה אופן צריך להניח תפילין של ראש לפני תפילין של יד?

ב. איך יתכן תפילין של ראש, שיש לו בתים כשרים ופרשיות כשרות, והכל נעשה לשמה, וכן מונחים בתוך הבתים כסדרן, ובכל זאת פסולים?

תשובות

שבת

א. א. כתב הפמ"ג (או"ח סי' ש"ח ס"ק ס"ח) דאע"ג קיימא לן, צער בעלי חיים דרבנן, היינו דוקא בימי חול, אבל בשבת שיש מצות "למען ינוח", אזי צער בעלי חיים הוא דאורייתא, עי' שם. ולפ"ז מי שמצער בעל חיים ביום חול עובר איסור דרבנן, וביום שבת עובר איסור תורה.

ב. המבשל בשר עוף בחלב, בחול הוא איסור דרבנן, ובשבת הוא איסור דאורייתא.

ג. איסורי מלאכות בקרקע בשביעית בזמן הזה, בחול עובר איסור דרבנן, ובשבת איסור דאורייתא.

ב. מי שגופו גדול ושיעור 'כמלוא לוגמיו' שלו הוא יותר מרביעית, לא חייב לשתות כשיעור 'מלא לוגמיו', אלא רק עד רביעית ולא יותר (משנ"ב סי' רע"א

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'- ה'):
אחה"צ, בין השעות 13:45 -14:15. טל': 03-6194741

03-6197674: ת"ל

ירושלים ת"ו רחוב שמואל הנביא 7 (ליד הרב שמואל)

ג. אם עשה קידוש על הכוס, ונשפך כל היין מהכוס, ומיד הביא בקבוק יין אפילו ממקום אחר, ומילא כוסו, ובירך "הגפן" ושתה – יצא, אע"פ שלא שתה כלל מהיין שקידש עליו (**שו"ע** ס' רע"א סעיף ט"ו).
ד. גוי שהתגייר ביום ראשון, כיון שאצלו לא היתה שבת כלל, לא התחייב כלל בהבדלה.
ה. אם לא התפלל מנחה בערב שבת, חייב תפילת תשלומין בליל שבת, לכתחילה יתפלל פעמיים משל שבת, ואם טעה והתפלל השנייה של חול –יצא, כיון שהוא בא להשלים תפילת חול (**משנ"ב** ס' ק"ח ס"ק כ"ה).
ו. אכל סעודה בערב שבת כשעדיין היה חול, ונכנסה שבת ולא אכל יותר, אינו מזכיר "רצה" כיון שהאכילה היתה בחול (**רמ"א** ס' רע"א סעיף ו').

ראש חודש

א. א. בתפילת מוסף.
ב. אם מתפלל מעריב של מוצאי ר"ח מבעוד יום אחרי פלג המנחה.

פסח

א. כתב **השל"ה** שישייר מפרוסת "המוציא" מעט, שיאכל אחר אכילתו כדי שישאר טעם "המוציא" בפיו (**משנ"ב** ס' ר"ז ס"ק צ"ז).
ב. לזה נדבק קצת מצה לחניכיים, ולזה נדבק בין השיניים זה שנדבק לו בין החניכיים מצטרף לשיעור כזית של מצה, אע"פ שבלע פחות, וזה שנדבקה לו מצה בין השיניים, אין זה מצטרף לשיעור כזית, נמצא שבלע פחות מכזית ("**מנחת חינוך**" מצוה י' ס"ק ב').

תשעה באב

א. אנשי מעשה שמתענים גם בתשיעי וגם בעשירי אומרים "נחם" בערבית שחרית ומנחה ("**מגן אברהם**" ס' תקנ"ז בשם **השל"ה**), בתשיעי אומרים "נחם" רק במנחה שהוא עת שריפת בית המקדש, ובעשירי כל היום ההוא עת שריפת בית המקדש.

ראש השנה

א. בקטע "בפי ישרים תתהלל..."', בראש השנה משנים את הנוסח שיהיה כתוב שם אותיות 'רבקה' ואומרים "בפי ישרים תתרומם" וגו'.

סוכות

א. א. מצות שמחה בחג (לדעת **הרמב"ם** פ"א מחגיגה ה"א, אבל דעת **הראב"ד** שם שהמצוה על הבעל לשמחה).
ב. מצות "הקהל" שחלה פעם בשבע שנים בחג הסוכות וכתוב בתורה (פ' וילך) שנשים חייבות.
ב. א. אחת מדפנות העליונה נעשתה ע"י לחי, וכשרה רק בשבת (גמ' סוכה ז'.) משום מיגו. וראובן כבר קיבל שבת ושמעון עדיין לא קיבל שבת, ולכן ראובן יכול לשבת בסוכה העליונה, אבל לגבי שמעון שעדיין לא קיבל שבת העליונה היא פסולה ויכול לשבת בסוכה התחתונה, וכמש"כ **בפמ"ג** (סימן תרכ"ט) במ"ז דאף בדפנות פסולות התחתונה כשרה, אולם חזר בו בסימן תרל"ג סק"א דרק כשיש פסול בסכך התחתונה כשרה.
ב. בסוכה העליונה הדפנות היו רחוקות והוכשר רק ע"י דופן עקומה, ולכן שמעון יכול להחליט שאינו רוצה להשתמש בדופן עקומה ולגביו נחשב שהסוכה למעלה בלי דפנות וממילא הסוכה למטה כשירה (לפי **פמ"ג** הנ"ל קודם שחזר בו).
ג. א. אתרוג הכושי, מקום שהאתרוגים שלהם כעין שחורות מעט כשרים (**שו"ע** ס' תרמ"ח י"ז) ודוקא שם יוצא בזה, אבל במקום אחר אפילו סמוך לו אם הוא שחור מעט פסול (**משנ"ב** שם ס"ק נ"ז).
ב. אתרוג של מעשר שני בירושלים יוצא בה ידי חובתו ומחוץ לירושלים לא (לדעת רבנן, **תוספות** סוכה ל"ה. סוד"ה לפי).
ד. במקדש אתרוג צריך להיות "לכם" כל שבעה, ולכן חייב להיות ראוי לאכילה כל השבעה (כמש"כ **רש"י ותוספות** סוכה ל"ה. ד"ה לפי). ולפ"ז אם נשפך קדשים קלים על גבי האתרוג ונבלע בו, ביום הראשון מותר לישראל לאכלו, והוא "לכם", אבל ביום השני נעשה נותר ונפסל לאכילה ופסול.
ה. בזמן שיובל נוהג, ושנת החמישים הוא יובל, נמצא ששמיטה היא רק לאחר שמונה שנים, ובמוצאי שמיטה יהיה "הקהל" ("**מנחת חינוך**" מצ' תרי"ב).

חנוכה

א. א. שמן של שביעית מותר להדליק לשבת כיון שמותר להשתמש לאורה אבל אסור לחנוכה כיון שאסור להשתמש לאורה ("**דרך אמונה**" שמיטה ויובל פרק ה' ס"ק מ"ט).
ב. תרומה טמאה לכהן כשר לנר שבת ולא לנר חנוכה.
ב. אם לא התפלל מנחה בערב חנוכה, צריך להתפלל בליל חנוכה תפילת תשלומין במעריב, ואם בתפילה הראשונה לא אמר "על הנסים" רק בתפילה השניה, מוכח שכוונתו שתפילה ראשונה היתה לשם תשלומין של מנחה שאין בו "על הנסים" וצריך לחזור ולהתפלל עדי שהתשלומין יהיה לאחר העיקר (**רמ"א** ס' ק"ח סעיף ט', **משנ"ב** ס"ק כ"ז).
ג. ליל חמישי (ולכן יש קהילות שנהגו לחלק מעות חנוכה לילדים בליל חמישי, שזה תמיד ביום חול. וכן נהג ה"**סטייפלער**" זצ"ל ויבדלח"ט **הגר"ח קניבסקי** שליט"א).

פורים

א. עיר ספק מוקפת חומה שקורים בי"ד עם ברכה ובט"ו בלי ברכה, תתבטל, שהרי אליהו הנביא יכריע אם היתה מוקפת חומה בימות יהושע או לא.
ב. אם אחד יָשַן לענין מנין דבר שבקדושה מצטרף עמהם (**שו"ע** ס' נ"ה ו'), אבל לענין קריאת מגילה לכו"ע אי אפשר לצרפו, שהתם בעינן עשרה לפירסומי ניסא, ובישן ליכא פירסומי ניסא (**משנ"ב** שם ס"ק ל"ג).
ג. א. מגילה שכתובה בלעז, והוא מבין לעז, אם הוא קורא בה-יצא, אבל אם מבקש מחברו לקרוא, וחברו אינו מבין לעז, אע"פ שהשומע מבין לעז, לא יצא ידי חובתו (**משנ"ב** ס' תר"צ ס"ק ל"ב).
ב. חרש המדבר ואינו שומע.
ד. מה שאומרים את הפסוקים "איש יהודי", "וליהודים היתה אורה ושמחה" בקול רם, כדי שישאלו התינוקות ("**שיבלי הלקט**" פורים סי' ר').

ברכות

א. ברכה ראשונה של הפטרה: ברוך... מלך העולם "אשר בחר בנביאים טובים..." (8 מילים, 40 אותיות), "ברוך אתה ד' הבוחר בתורה ובמשה עבדו... ובנביאי האמת וצדק" (9 מילים, 44 אותיות)".
ב. אם שכח "רצה" או "יעלה ויבא" ונזכר לפני ברכה רביעית, צריך להוסיף שם עוד ברכה: "ברוך... אשר נתן שבתות וכו' " (גמרא, ברכות מ"ט. **ושו"ע** ס' קפ"ח סעיף ו'). ואם היה שבת ויו"ט שכח שניהם ובירך רק על שבת, חוזר ומברך עוד ברכה על יו"ט, וכן בשבת ר"ח או שבת חוה"מ.
ג. מי שאכל ושכח לברך (וכבר בלע) ואין לו עוד אוכל, כתב **הרמ"א** (או"ח ס' קע"ב ב') שיברך מיד ברכה ראשונה, וכן נראה עיקר, עי' שם, ולדבריו נמצא שמברך "שהכל" ומיד אח"כ "בורא נפשות", אמנם להלכה כתב **המשנ"ב** (ס"ק ה') שרוב הפוסקים חולקים שיברך רק ברכה אחרונה.
ד. א. ברכת "ברוך שאמר" וברכת "ישתבח", אם אומרן לבד הן ברכות לבטלה, אבל אם אומר לפחות פרק "אשרי" באמצע מותר, כיון שזו ברכה לפניו ולאחריו של פסוקי דזמרא (**שו"ע** ס' נ"ג סעיף ב', **ומשנ"ב** שם).
ב. וכן ברכה שלפני הלל וברכה שלאחריה, רק אם אומרים כמה פרקי הלל ביניהם אינם ברכות לבטלה (וכשאומרים הלל שלם אפילו מילה אחת מעכבת)..
ה. א. על יין קפוא י"א שמברכים "שהכל נהיה בדברו" ("**וזאת הברכה**" בשם **הגרי"ש אלישיב** זצ"ל).
ב. בחופה מחזיקים כוס של יין ואומרים ברכת "שהכל ברא לכבודו".
ו. כתב **בשו"ע** (ס' ר"ח סעיף ה'), קמח, אפילו של חיטים, אם אוכלים כמות שהם מברכים עליו "שהכל", ואחריו "בורא נפשות", עי' שם. ואם מערבבים עם מים שגם הוא "שהכל" ועושים עוגה, ברכתו "מזונות".
ז. שתה יין בערב שבת ואמר בואו ונקדש, כיון שקיבל על עצמו שבת אסור לו לשתות והסיח דעתו מסתם יין, ולכן אם רוצה לשתות סתם יין (אע"פ שאסור לו לשתות שכבר חלה עליו שבת) חייב לברך ברכת הגפן, אבל אם לוקח כוס יין ומקדש עליו אין צריך לברך, שמזה לא הסיח דעתו (**שו"ע** ס' רע"א סעיף ה' **ומשנ"ב** ס"ק כ"א).
ח. בליל הסדר, בארבע כוסות, בשעת הברכה מחזיק בשמאל (שזה 'ימין' שלו), אך כיון שחייב לשתות בהסיבה לצד שמאל, צריך להחזיק את הכוס בימין.

תפילה

א. אונן פטור מכל המצוות לכן לא מצטרף למנין עשרה (**משנ"ב** ס' נ"ה ס"ק כ"ב). אבל נוהגים שאומר קדיש בשעת הלוויה, ולענין קדיש זה מצטרף למנין ("**גשר החיים**" ח"א פ' י"ח אות ב' ס"ק ג').
ב. אם מתפללים משעלה השחר לפני זמן "משיכיר את חברו", מי שאנוס ולא יכול להתפלל אח"כ יצא, אבל מי שלא אנוס לא יצא אפילו בדיעבד (**רמ"א** ס' נ"ח סעיף ד', **ומשנ"ב** ס"ק י"ט).
ג. מי שנאנס ולא קרא קריאת שמע בלילה, בדיעבד יכול לקרוא ק"ש עד הנץ החמה ויוצא בזה מצות ק"ש של לילה (**שו"ע** ס' נ"ח סעיף ה'), וחברו יכול לקרוא ק"ש של שחרית באותו הזמן.
ד. אם אחד הכריז באמצע תפילת הלחש שלו, מותרים השומעים לומר "משיב הרוח" אבל אם לא אמרו אין צריכים לחזור (**משנ"ב** ס' קי"ד ס"ק ד').
ה. אם אומר קדושה דברכת ק"ש או קדושא דסידרא ביחיד בלי ציבור, לכתחילה יש לאומרה בניגון וטעמים כקורא בתורה (**שו"ע** ס' נ"ט סעיף ג', **ורמ"א** שם, **ומשנ"ב** ס"ק י"א) או בניגון של לימוד (שו"ת "**אגרות משה**" יו"ד ח"ג סו"ס כ"ג). וכן כשאומר י"ג מידות של רחמים ביחיד (**שו"ע** סי' תקס"ה סעיף ה' **ומשנ"ב** ס"ק י"ב).
ו. אם המתין למנחה עד בין השמשות, וספק אם כבר לילה, יתפלל שמונה עשרה על ספק ויתנה שאם הוא יום יעלה למנחה, ואם כבר לילה יעלה לערבית, וכשיגיע ודאי לילה יתפלל ערבית ויתנה שאם הראשונה היתה מנחה, זה יהא למעריב, ואם הראשונה היתה מעריב יהיה זה תשלומין של מנחה ("**ביאור הלכה**" סי' רל"ג סעיף א' ד"ה דהיינו, וכן ציין **במשנ"ב** ס' פ"ט סוס"ק ז' **והגרע"א** בשם **הצל"ח** שה"ה בתפילת שחרית בחצי שעה שלאחר חצות).
ז. שכח שחרית ומוסף ונזכר במנחה, יתפלל מנחה ואחר כך מוסף (תפילת מנחה תדיר למוסף), ואחריו תפילת תשלומין (כיון שהוא עדיין זמנה של מוסף), (**משנ"ב** שם ס"ק ט"ז).
ח. א. ש"ץ מותר לענות אמן על ג' פסוקי ברכת כהנים כשיש לו סידור (ולא על ברכת "אשר קדשנו..."), (**משנ"ב** ס' קכ"ח ס"ק ע"א).
ב. מי שמכוון לצאת שמונה עשרה ע"י "שומע כעונה" מאדם אחר, אע"פ שהוא באמצע שמונה עשרה עונה אמן על כל ברכה וברכה (**שו"ע** ס' קכ"ד סעיף ו', **ומשנ"ב** ס"ק כ"ג).
ט. איתא **בשו"ע** (הל' יו"כ ס' תרכ"ב ד') ביום כיפורים אין נשיאת כפיים למנחה, ואם כהן עלה לדוכן אין מורידים אותו, דכיון דעלה דעלה, עי"ש. וכתב ה"**ברכי יוסף**" (שם ס"ק י"א) דשאר כהנים בבית הכנסת יהיה בזיון אם הם לא יעלו ולכן עדיף שיצאו מבית הכנסת עד שיסיים הכהן לישא כפיו.
י. א. שבת, ר"ה ויו"כ.
ב. יו"ט, חוה"מ, ר"ח.
ג. חנוכה.
ד. מי שהיה אונן בר"ח מלפני עלות השחר עד אחר חצות.

ציצית

א. כהן בשעת עבודה משום איסור ייתור בגדים (עי' בגמרא, זבחים י"ט.).

תפילין

א. אם יש לו תפילין של יד של רבינו תם, ותפילין של ראש של רש"י, כיון שעיקר הדין הוא כמו של רש"י יש להניח קודם תפילין של ראש ולברך עליו, ואח"כ להניח תפילין של יד דרבינו תם בלי ברכה (**משנ"ב** ס' ל"ד ס"ק ה').
ב. כאשר שתי פרשיות מונחות בבית אחד, אפילו אם הם לפי הסדר הוא פסול (**משנ"ב** ס' ל"ד ס"ק א').